EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, Sosiaali- ja terveysvaliokunta

LAUSUNTO

3.11.2025

Viite: Kutsu kuulemiseen valiokunnan kokous 4.11.2025

EOAK/6733/2025 LAUSUNTO EOAK/6733/2025 HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI SOSIAALIHUOLTOLAIN, VANHUSPALVELULAIN JA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON ASIAKASMAKSUISTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA HE 113/2025 VP

1 PYYNTÖ

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (vanhuspalvelulaki) ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp).

Esitän lausuntonani kohteliaimmin seuraavan.

2 ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaalihuoltolakia, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia.

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalihuoltolaissa säädettäisiin teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalveluissa asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen.

Teknologisten ratkaisujen käyttäminen olisi mahdollista asiakkaan toimintakyvyn, turvallisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin tueksi ja niiden tulisi soveltua käytettäviksi asiakkaan palvelussa ja vastata asiakkaan

tarpeisiin. Ratkaisujen soveltuvuus asiakkaalle arvioitaisiin osana sosiaalihuollon asiakasprosessia. Lisäksi teknologisten ratkaisujen käyttöönotossa ja käytössä tulisi noudattaa laissa säädettyjä reunaehtoja, kuten että asiakas osaa tarpeen mukaan käyttää ratkaisua ja että ratkaisulla ei puututa asiakkaan yksityisyydensuojaan enempää kuin hänen hoidon ja huolenpidon tarpeensa välttämättä edellyttää. Teknologisen ratkaisun tulisi myös toimia tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä se saisi vaarantaa asiakasturvallisuutta.

Sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin yleiset säännökset teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Teknistä valvontaa voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kameravalvontana tai liiketunnistimiin perustuvana valvontana. Tekninen valvonta olisi mahdollista, jos se olisi tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi, ja se tulisi rajata ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään.

Teknisen valvonnan tulisi olla oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Asiakastietojen käsittelyyn sekä asiakkaan palvelun yhteydessä käytettävien teknologisten ratkaisujen käytön että yhteisten tilojen teknisen valvonnan yhteydessä sovellettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia.

Sosiaalihuoltolakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa olisi arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla. Hyvinvointialueella olisi jatkossa velvollisuus arvioida teknologisten ratkaisujen hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa. Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettuun lakiin tehtäisiin vastaava muutos.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi. Laissa säädettäisiin asiakasmaksun perimisestä niissä tilanteissa, joissa asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen teknologista ratkaisua.

Iäkkäiden henkilöiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa mahdollistettaisiin teknologian ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon silloin, kun niillä olisi henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Henkilöstömitoitusta arvioitaessa voitaisiin mitoitusta pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mikäli toimintayksikössä olisi käytössä teknologiaa, joilla voidaan korvata välitöntä asiakastyötä. Toteutuneen henkilöstömitoituksen olisi kuitenkin aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

3 TAUSTAA

Lainsäädännön uudistamistarve ja edellisen esityksen käsittely

Olen aiemmin todennut asiassa EOAK/5457/2024, että turva-auttamispalveluista tulisi säätää tarkemmin lailla ja kiirehtinyt valmistelun käynnistämistä. Olen viitannut perustuslakivaliokunnan sosiaalihuoltolakiuudistuksen käsittelyn yhteydessä antamaan lausuntoon (Pevl 24/2022 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi HE 231/2021 vp.).

Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että turva-auttamispalvelua koskevalle säännösehdotukselle on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat perusteet. Valiokunnan mukaan ehdotetun säännöksen perusteella turva-auttamispalvelun sisältö jäi kuitenkin perustuslain kannalta ongelmallisen yleispiirteiseksi. Tuolloin ehdotetussa muodossa sääntely näytti valiokunnan mukaan mahdollistavan hyvin syvälle käyvän puuttumisen yksityiselämän suojaan. Sääntelystä ei esimerkiksi käynyt ilmi, minkälainen turva-auttamispalvelun toteuttamistapa olisi, mitä henkilötietoja turva-auttamispalvelun tuottamisessa kerättäisiin tai missä määrin turva-auttamispalvelun käyttöönotto perustuisi suostumukseen. Tämän vuoksi valiokunta katsoi, että tuolloin ehdotetussa muodossa säännöksiä ei voinut hyväksyä, todeten samalla, että täsmentäminen edellyttäisi laajaa valmistelua.

Sosiaali- ja terveysministeriölle antamani lausunto

Olen antanut aiemmin sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoni luonnoksesta hallituksen esitykseksi nyt käsiteltävänä olevassa asiassa. Viittaan 5.6.2025 (EOAK/2588/2025) antamaani lausuntoon.

Pidän myönteisenä, että sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt nyt käsiteltävänä olevan lainsäädäntöhankkeen. Arvioin aiemmassa lausunnossa kuitenkin, että esitystä tulisi jatkovalmistelussa vielä muokata ja täsmentää merkittävästi. Luonnoksen perusteella muutostarpeet olivat niin suuria, että arvioin kesäkuussa, että saattaisi olla perusteltua rajata esitys koskemaan vain sellaisia muutoksia, joiden toteuttaminen olisi realistista asetetussa aikataulussa.

Hallituksen esityksen luonnoksesta lausumani on otettu huomioon hallituksen esityksessä joiltain osin.

Pidän myönteisenä, että esitykseen on lisätty vaikutusten arviointia eri asiakasryhmien osalta. Myös esityksen mahdollisia kielteisiä vaikutuksia on tuotu aiempaa paremmin esiin sen lisäksi, että esitys sisältää runsaasti tietoa teknologisten ratkaisujen käyttämisen mahdollisista myönteisistä vaikutuksista.

4 HALLITUKSEN ESITYKSEN ARVIOINTI

Perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Arvioin seuraavassa hallituksen esitystä ja lausuntokierroksen jälkeen tehtyjä muutoksia yksittäisten säännösten ja niiden perustelujen sekä esityksen vaikutusten arvioinnin osalta. Tehtäväni mukaisesti arvioin eri kohdissa esityksen suhdetta perustuslakiin sekä muuhun lainsäädäntöön. Arvioin erikseen lasten ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevia osuuksia esityksessä.

4.1 EHDOTETUT SÄÄNNÖKSET

Totesin aiemmassa lausunnossani, että luonnoksessa käytetyt käsitteet (teknologiset ratkaisut 47 § ja tekninen valvonta 48 §) oli määritelty niin väljästi, ettei niiden perusteella olisi ollut mahdollista päätellä, mitä toimintoja ehdotetun sääntelyn olisi tarkoitus koskea. Vaikka teknologian hyödyntäminen hoivatyössä asiakkaiden ja henkilöstön hyvinvoinnin lisäämiseksi saattaa edistää perusoikeuksien toteutumista, teknologian käyttö voi johtaa myös merkittävään perusoikeuksien rajoittamiseen. Tämän vuoksi katsoin, ettei sääntely luonnoksessa ehdotetussa muodossa olisi täyttänyt perusoikeuksia rajoittavalta sääntelyltä edellytettävää riittävää täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta.

Pidän myönteisenä sitä, että hallituksen esitykseen on lisätty käytettyjen käsitteiden määrittely. Katson kuitenkin, että säännöksiä tulisi vielä muokata. Ehdotetussa muodossa käsitteiden sisältö jää edelleen epäselväksi.

SHL:n 3 §:n 3 momentin 9)

Ehdotetun säännöksen mukaan sosiaalihuoltolaissa tarkoitetaan

> **teknisellä valvonnalla** asiakkaan kuvan, äänen ja liikkeen havainnointia sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa.

Säännöksen sanamuodon perusteella teknisenä valvontana voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että henkilökunnan edustaja istuisi aulassa havainnoimassa samassa tilassa olevien asiakkaiden ääniä ja liikkeitä. Tällaista toimintaa ei ole tarpeen eikä ilmeisesti tarkoituskaan säännellä.

Ehdotetun kohdan säännöskohtaiset perustelut ovat hyvin niukat. Esityksen yleisperusteluista sekä ehdotetun 48 §:n säännöskohtaisista perusteluista on pääteltävissä, että tarkoitus on ollut, että tekninen valvonta olisi valvontaa, jota henkilökunta voisi toteuttaa olematta itse samassa tilassa kuin valvottava, käyttäen sähköisiä laitteita kuten esimerkiksi kameroita, liiketunnistimia ja äänen tallentamiseen soveltuvia laitteita.

SHL:n 3 §:n 3 momentin 8)

Ehdotetun säännöksen mukaan sosiaalihuoltolaissa tarkoitetaan

> **teknologisella ratkaisulla** asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä;

Hallituksen esityksen useassa eri kohdassa on viitattu edellä mainitsemaani perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 24/2022 vp jossa todettiin, että ehdotettu sääntely turva-auttamispalvelun sisällöstä jäi perustuslain kannalta ongelmallisen yleispiirteiseksi. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että ”sääntelyn vaikutukset perustuslain 10 §:ssä turvattuihin oikeuksiin ovat hyvin erilaisia esimerkiksi silloin, kun kyse on turvarannekkeesta, jota käyttämällä asiakas voi itse ottaa yhteyden turva-auttamispalvelun tarjoajaan, kuin silloin, kun kyse on jonkinlaisesta automaattisesti asiakkaan liikkumista tarkkailevasta laitteistosta.” Ehdotettu sääntely vaikutti valiokunnan mukaan mahdollistavan hyvin syvälle käyvän puuttumisen yksityiselämän suojaan. Sääntely tuli poistaa lakiehdotuksesta tai sitä tuli täsmentää merkittävästi, jotta se oli käsiteltävissä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. (PeVL 24/2022 vp, kohdat 8–9).

Nyt ehdotettu sääntely näyttäytyy jopa edellä tarkasteltua turva-auttamispalvelua epätäsmällisemmältä ja epämääräisemmältä. Lain 3 §:n 8 kohdan mukainen ”teknologinen ratkaisu” vaikuttaa laissa säädetyn määritelmänsä mukaan kattavan hyvin määrittelemättömän, laaja-alaisen ja keskenään varsin heterogeenisen joukon tietokoneen käytöstä asiakassuunnitelman tekemisessä aina hyvin pitkälle henkilön yksityiselämän suojaan puuttuviin ratkaisuihin.

Kuten esityksen perusteluissa on tunnistettu, perusoikeuksia rajoittavan sääntelyn on täytettävä perusoikeuksien yleiset ja erityiset rajoitusedellytykset. Esitykseen on myös kirjattu, että rajoitusten olennaisen sisällön tulee ilmetä laista. Näkemykseni mukaan tämä vaatimus ei esityksessä toteudu. Pidän myönteisenä, että esitys on ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana.

Näkemykseni mukaan myös 47 ja 48 §:iä tulisi vielä muokata.

SHL 48 §

Ehdotettu 48 § Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa:

> Sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa teknistä valvontaa saa toteuttaa silloin, kun se on tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Tekninen valvonta tulee rajoittaa ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään ja sen on oltava oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Teknisestä valvonnasta ja sen toteuttamistavasta on ilmoittava näkyvällä tavalla niissä tiloissa, joissa sitä käytetään.

> Teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvasta asiakastietojen käsittelystä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa.
>
> Työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 16 ja 17 §:ssä.
>
> Tässä pykälässä tarkoitettua teknistä valvontaa ei saa toteuttaa asiakkaan kodissa, henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa tai saniteettitiloissa eikä muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin.

Perusteluissa todetaan, että ”Ehdotettavan 48 §:n tarkoittama tekninen valvonta ei ulottuisi lainkaan kotirauhan suojan piiriin kuuluviin tiloihin, esimerkiksi asiakkaan omaan asuinhuoneistoon tai saniteettitiloihin.”

Totean, että kaikki saniteettitilat eivät sellaisinaan nauti perustuslain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua kotirauhan suojaa, vaikka ovat merkityksellisiä yksityisyyden suojan kannalta. Ylipäätään kotirauhan piiriin kuuluvien tilojen määrittely eri sosiaalihuollon yksiköissä ei ole yksiselitteistä. Esimerkiksi vanhusten hoivakodeissa asukkaiden omat huoneistot ovat usein hyvin pieniä (20 neliötä) ja he saattavat viettää suuren osan päivästään yhteisissä oleskelutiloissa esimerkiksi tv:n ääressä tai ruokaillen. Usein asukkaan huoneissa on omat wc-tilat ja sen lisäksi on myös yleisiä wc- ja pesutiloja sekä sauna.

Lain 48 §:n 3 momentissa viitattaisiin siihen, että työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 16 ja 17 §:ssä. Koska työntekijän kameravalvonnalle on kyseisissä säännöksissä säädetty tiukat edellytykset, jää epäselväksi, miten sääntely on yhteensopivaa nyt ehdotetun sääntelyn kanssa tiloissa, joissa myös työntekijät liikkuvat.

Ehdotetusta 4 momentista saa myös sen käsityksen, ettei kyseisentyyppinen valvonta olisi ehdotetun lainsäädännön mukaan lainkaan mahdollista muissa kuin säännöksessä tarkoitetuissa yleisissä tiloissa.

Ehdotuksen 47 §:n pykälän ja toisaalta 48 §:n perustelujen mukaan valvontaa voisi kuitenkin toteuttaa saniteettitiloja lukuun ottamatta myös muissa kuin yleisissä tiloissa.

Totean, että kun kyseessä on perusoikeuksien kannalta merkityksellisestä sääntelystä, säännösten ja niiden perustelujen tulisi olla niin selkeitä, ettei väärinkäsityksiä voisi syntyä. Ehdotetuista säännöksistä voi saada sen käsityksen, että uuden lainsäädännön mukaan asiakkaan pitäisi mennä wc-tiloihin ilman turvaranneketta. Tätä tuskin on tarkoitettu.

SHL 47 §

Ehdotetun 47 §:n mukaan (Teknologiset ratkaisut sosiaalihuollon palveluissa):

> Asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tueksi käytettävien teknologisten ratkaisujen tulee soveltua käytettäviksi hänen palvelussaan ja vastata hänen tarpeisiinsa. Käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida hänen palvelutarvettaan arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa.
>
> Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 8 ja 9 §:ssä säädetään itsemääräämisoikeudesta.
>
> Teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja saa käyttää hänen kodissaan ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossaan muualla kuin saniteettitiloissa, jos se on välttämätöntä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi.
>
> Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että:
>
> 1) asiakas on tietoinen sen käytöstä, osaa tarpeen mukaan käyttää sitä ja saa tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa sen käytössä;
>
> 2) teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää;
>
> 3) asiakkaan oikeus inhimilliseen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen toteutuu;
>
> 4) teknologinen ratkaisu toimii tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä vaaranna asiakasturvallisuutta.
>
> Teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä tapahtuvasta asiakastietojen käsittelystä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa.

Ehdotetun 47 §:n perusteluissa (ss. 88–89) säännöksen soveltamista on kuvattu mm. seuraavasti.

> ”Ehdotus mahdollistaisi esimerkiksi hoivakamera-tyyppisten ratkaisujen, älymattojen, kaatumisantureiden ja liikesensoreiden käyttämisen asiakkaan huoneessa ja kotona, mutta niitä ei saisi käyttää saniteettitiloissa, kuten WC:ssä tai pukuhuoneessa.”
>
> ”Pykälän 3 momentissa säädettäisiin **edellytyksistä, joiden tulisi täyttyä, jotta 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja voitaisiin ottaa käyttöön** ja käyttää asiakkaan sosiaalipalvelussa. Momentin 1

kohdassa säädettäisiin, että asiakkaan **tulee olla tietoinen teknologisen ratkaisun käytöstä**, osata tarpeen mukaan käyttää sitä ja saada tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa sen käytössä. Tämän toteuttamisessa tulee ottaa huomioon kunkin asiakkaan yksilöllinen ymmärryskyky ja huolehtia asian saattamisesta asiakkaan tietoisuuteen hänen ymmärrystään vastaavalla tavalla. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi asiakkaan iän, ymmärryskyvyn tai ilmaisukyvyn rajoituksen huomioimista. Samoin ennen teknologisten ratkaisujen käytön aloittamista olisi tärkeää huolehtia siitä, että asiakkaalle annetaan riittävä opastus tarvittavien laitteiden käyttöön hänen omat kykynsä, valmiutensa ja kielelliset oikeutensa huomioiden. Sillä, että asiakkaan tulisi olla tietoinen teknologisen ratkaisun käytöstä tarkoitetaan sitä, että teknologista ratkaisua ei voida ottaa käyttöön asiakkaan tietämättä.

Asiakaslain 9 §:n mukaisesti, jos asiakas ei itse pysty osallistumaan sosiaalipalvelunsa toteuttamiseen, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. **Teknologian käytöstä on siis tarvittaessa keskusteltava asiakkaan läheisen kanssa, jos asiakas ei itse pysty osallistumaan palvelunsa toteuttamiseen**.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin, että teknologinen ratkaisu ei voi puuttua asiakkaan tai muun henkilön yksityisyyteen enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää. Teknologisen ratkaisun käytössä olisi siis huolehdittava, että asiakkaan yksityisyyttä kunnioitetaan. Esimerkiksi asiakkaan kotona käytössä olevat **etäpalvelut olisi toteutettava niin, että asiakas on tietoinen siitä, milloin ja missä tilanteissa ammattilainen voi ottaa yhteyttä**.”

”Teknologisen ratkaisun toiminta voi perustua myös gps-paikannukseen, jonka avulla voidaan paikallistaa esimerkiksi kotoaan poistunut muistisairas henkilö.”

”Yhtä lailla tulee arvioida, minkälainen teknologia parhaiten turvaa asiakkaan hoidon ja huolenpidon ympärivuorokautisessa palveluasumisessa puuttumatta hänen yksityiselämän suojaansa enempää kuin välttämättä on tarpeen. Esimerkiksi **hoivakameran ja sen tyyppisten ratkaisujen käyttö** asiakkaan huoneessa turvaa asiakkaan hoitoa ja huolenpitoa. Ihminen ei voi valvoa tehokkaasti useita huoneita samanaikaisesti, mutta teknologinen ratkaisu voi hälyttää apua, kun asiakas sitä tarvitsee. Tällöin voidaan arvioida, että **rajoittamalla asiakkaan yksityiselämän suojaa**, turvataan samalla hänen oikeutensa hyvään hoitoon ja huolenpitoon. Momentin mukaiset edellytykset tulee aina arvioida ammatillisin perustein. Arvioinnissa otetaan huomioon asiakkaan etu. Palvelut tulee suunnitella ja toteuttaa käytännössäkin niin, että ne vastaavat asiakkaan tarpeita ja toteuttavat hänen yksityiselämän ja henkilötietojen suojaansa sekä itsemääräämisoikeuttaan, tiedollinen itsemääräämisoikeus mukaan lukien.”

Viittasin jo aiemmassa lausunnossani ministeriölle siihen, että perustelutekstistä voisi saada sen käsityksen, ettei valmistelun kuluessa ole otettu huomioon sitä, että myös iäkkäillä muistisairailla henkilöillä voi olla sellaista henkilökohtaista elämää, jota he eivät haluaisi jakaa heidän

hoivastaan ja hoidostaan vastaavien henkilöiden kanssa. Esityksestä saa sen käsityksen, että heidän suojattava yksityiselämänsä rajoittuisi vain saniteettitilojen käyttöön. Myös muistisairailla henkilöillä voi olla esimerkiksi ystäviä tai parisuhteita, jotka kuuluvat perhe-elämän ja yksityiselämän suojan piiriin.

Esityksessä on mainittu, että tiettyjen välineiden käyttö voisi olla vähemmän yksityisyyttä loukkaavaa kuin toisten, mutta sääntely olisi ehdotetussa muodossa niin väljää, että esimerkiksi muistisairaan vanhuksen olisi melko vaikeaa tahi mahdotonta saada itsenäisesti vaikutettua siihen, että hänen toimiaan valvottaisiin sumennetulla kameralla sen sijaan, että käytettäisiin kirkasta kuvaa ja ääntä.

Perusteluissa on kuitenkin edellä esitetyn mukaisesti tunnistettu se, että teknologiset ratkaisut saattavat rajoittaa asiakkaan perusoikeuksia.

Perustelujen mukaan pykälän 3 momentissa on asiakkaan suojaksi lueteltu ne edellytykset, joiden on täytyttävä, jotta pykälässä tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja voidaan käyttää. Myös säännöstekstissä asia on esitetty ehdottomassa muodossa: ”käyttöönotossa ja käytössä **on huolehdittava** siitä, että…”

Toisaalta perusteluissa viitataan muistisairaaseen asiakkaaseen, jonka kohdalla edellytykset eivät täyttyisikään. Katson, että sekä ehdotettu pykälä, että sen perustelut ovat tältä osin ristiriitaiset.

On tilanteita, joissa muistisairas vanhus ei asiakaslain 9 §:n mukaisesti tuettunakaan kykene ymmärtämään, mistä toimenpiteessä on kysymys, puhumattakaan siitä, että hän kykenisi itse käyttämään ja/tai laittamaan halutessaan pois päältä häntä seuraavan laitteen. Katson, että näissä tilanteissa ei toiminta ole säännöksen sanamuodon mukaista.

Katson, että tällaisissa tilanteissa ei enää ole kyse asiakaslain 9 §:n avulla toteutettavasta tilanteesta, jossa aidosti kyettäisiin selvittämään asiakkaan tahtoa omaisten ja läheisten tuella. Käytännössä asiakaslain soveltaminen kyseisissä tilanteissa ehdotuksen mukaisesti johtaisi siihen, että sukulainen tai läheinen ottaisi asiaan kantaa asiakkaan puolesta. Jos esityksen tarkoituksena on ollut, että näin voitaisiin toimia, olisi tämä tullut ilmaista selkeästi ehdotetuissa pykälissä ja arvioida asianmukaisesti sääntelyn perustuslainmukaisuus tältä osin.

Nyt esityksen jaksossa suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys itsemääräämisoikeuden huomioiminen on kuvattu seuraavasti.

> ”Perustuslaissa suojattu itsemääräämisoikeus on kattavasti turvattu osana sosiaalihuoltolakia ja sosiaalihuollon asiakaslakia. Itsemääräämisoikeus on jo nykysääntelyssä vahva lähtökohta sosiaalihuollon palveluissa aina asiakasprosessista alkaen. Itsemääräämisoikeuteen kytkeytyvää sääntelyä on lisäksi muualla erityislainsäädännössä. Itsemääräämisoikeus tulee huomioida lain edellyttämällä tavalla myös siltä osin kuin on kyse nyt ehdotettavan sääntelyn tarkoittamista teknologisten ratkaisujen

> hyödyntämisestä osana sosiaalihuollon palvelua. Valmistelussa tämä on arvioitu riittäväksi itsemääräämisoikeuden turvaamisen kannalta ja samalla mahdollistetaan itsemääräämisoikeudenkin turvaaminen siten, että huomioidaan asiakkaan yksilöllinen tilanne ja olosuhteet.”
>
> ”Asiakkaan itsemääräämisoikeus tulee huomioida myös teknologiaan liittyvää arviointivelvoitetta toteutettaessa samalla tavalla kuin muutakin palvelutarvetta arvioitaessa. Viimekädessä kyse on siitä, että asiakasprosessissa tulee huomioida asiakkaan yksilöllinen tilanne, ymmärryskyky ja mahdollisuus itsemääräämisoikeutensa toteuttamiseen.”
>
> ”Asiakkaan omat toiveet ja mielipiteet tulee selvittää tilanteessa kuin tilanteessa siltä osin kuin se on mahdollista. Ehdotuksen ei siten katsota rajoittavan itsemääräämisoikeutta.”

Pidän valitettavana, ettei eri sääntelyvaihtoehtoja ole arvioitu perusteellisemmin esityksen jaksossa ”Muut toteuttamisvaihtoehdot”. Perusteluissa on aiempaa paremmin tuotu esiin mahdollisia epäkohtia, mutta niitä tekijöitä, joiden avulla epäkohdilta voitaisiin välttyä, esitys sisältää vain vähäisessä määrin.

Perusteluissa todetaan, että asiakkaan kodissa voitaisiin käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä ja elintoimintoja. Sen lisäksi että tällainen sääntely puuttuu yksityiselämän suojaan, sillä puututaan henkilön kotirauhan suojaan. Kotirauhan suojaan voidaan perustuslain 10 §:n 3 momentin erityisten rajoitusedellytysten nojalla puuttua vain tietyissä hyvin rajatuissa tilanteissa. Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa ei kuitenkaan tehdä selkoa siitä, millä perustein 10 §:n 3 momentin erityisten rajoitusedellytysten arvioidaan täyttyvän sääntelyssä, jolla mahdollistettaisiin esimerkiksi henkilön kuvaaminen tämän kotona tilanteessa, jossa hän ei itse kykene ilmaisemaan omaa mielipidettään.

Esityksen perustelujen mukaan valmistelussa katsottiin perustelluksi, ettei sosiaalihuollon palvelun toteuttamisessa hyödynnettävä teknologia edellytä erillistä suostumusta, eikä tällaisesta suostumuksesta näin ollen ehdoteta säädettäväksi. Esityksen perustelujen mukaan sosiaalihuollon palveluiden piirissä on myös haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä, joiden kohdalla suostumus ei olisi paras tapa tukea heidän osallisuuttaan tai itsemääräämisoikeuttaan. Lisäksi suostumuksen edellyttäminen voisi joissain tilanteissa muodostaa esteen teknologian käytölle tai palvelun toteuttamiselle.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan ehdotettu sääntelykokonaisuus on merkityksellinen myös perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan kannalta. Perustelujen mukaan sääntelyssä on otettu huomioon oikeusturvaan ja hyvän hallinnon takeisiin liittyvät edellytykset. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia jo voimassa oleviin sosiaalihuollon oikeusturvakeinoihin, jotka koskevat sosiaalihuollon palvelujen myöntämistä ja asiakasprosessia. Ehdotettu sääntely sisältää säännöksiä esimerkiksi teknologisen ratkaisun hyödyntämisestä osana sosiaalihuollon palveluja.

Näin ollen perusteluissa arvioidaan, että asiakkaalla on käytössään voimassa olevat muutoksenhaku- ja muut oikeusturvakeinot.

Mielestäni esitys ei riittävästi turvaa asiakkaan oikeusturvaa, jos/kun hänen perusoikeuksiaan rajoitetaan teknologisella ratkaisulla tai välineellä. En pidä riittävänä, että teknologisen ratkaisun käyttö ilmenee vain asiakassuunnitelmasta silloin, kun palvelun toteuttamistavasta ja siihen liittyvästä teknologisen laitteen käytöstä päätetään osana asiakkaan oikeutta palveluun. Katson, että näin väljä sääntely ja laajan harkintavallan jättäminen työntekijöille mahdollistaisi uudenlaisen laitosvallan kehittymisen niihin sosiaalihuollon yksiköihin, joiden asukkaat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Pidän puutteena sitä, että esityksessä ei ole arvioitu sitä, miten asiakkaan perustuslaissa turvattu oikeus oikeusturvaan (oikeus saada asiassa päätös ja oikeus hakea päätökseen muutosta) on otettu huomioon. Mielestäni ei ole riittävää kaikkien teknisten laitteiden tai ratkaisujen kohdalla, että pelkästään asiakassuunnitelmassa arvioidaan ja saatetaan asiakas tietoiseksi teknologisen ratkaisun käytöstä (mielipiteen ja toiveiden huomioimisessa ei ole kyse suostumuksesta). Esimerkiksi asiakkaan kuvaaminen tai hänen äänensä nauhoittaminen hänen kotirauhan piiriinsä kuuluvassa tilassa tulisi perustua joko annettuun suostumukseen tai tehtyyn päätökseen. Lisäksi viranomaisen tulisi aina asiakkaan vaatiessa antaa teknologisesta ratkaisusta valituskelpoinen päätös.

Laissa tulisi määritellä tarkemmin edellytykset, joiden täyttyessä asiakkaan perusoikeuksia, kuten oikeutta yksityiselämään on sallittua rajoittaa. Lisäksi laissa tulisi määritellä tarkemmin ne mahdolliset teknologiset ratkaisut, joiden käyttö ei edellyttäisi muutoksenhakukelpoisen päätöksen tekemistä.

Totean myös, ettei perusteluilla säätäminen ole sallittua. Hallituksen esityksen perustelut sisältävät asioita, joiden pitäisi sisältyä säännöstekstiin.

Totean, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussaan (EIT Munjaz v Yhdistynyt kuningaskunta 17.7.2012) katsonut tapauksessa olevissa olosuhteissa jo pienen puuttumisen olevan puuttumista yksityisyyden suojaan (8 art.), mikäli asiakas vastustaa toimenpidettä. *(80. In apply-ing those principles to the present case, the Court agrees that the compulsory seclusion of the applicant interfered with his physical and psychological integrity and even a minor such interference must be regarded as an interference with the right to respect for private life under Article 8 if it is carried out against the individual's will (Storck, § 143, cited above).*

Pidän valitettavana, että esityksen säätämisjärjestysperusteluissa ei ole tarkasteltu ehdotettua sääntelyä Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta.

4.2 ESITYKSEN LAPSIA KOSKEVAN OSUUDEN ARVIOINTI

Pidän myönteisenä, että hallituksen esityksessä on nyt arvioitu lain soveltamista myös lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten ja lasten oikeuksien näkökulmasta. Useat lausunnossa edellä esitetyt huolet soveltuvat myös lapsiin. Lasten osalta korostaisin kuitenkin vielä seuraavaa.

Jaan hallituksen esityksen käsityksen siitä, että teknologiset ratkaisut sosiaalihuollon palveluissa voivat parhaimmillaan olla lasta motivoivia, kun lapsi itse on määrittämässä niiden toimivuutta ja arvioimassa vaikuttavuutta. Pidän kuitenkin tärkeänä korostaa sitä hallituksen esityksessäkin todettua seikkaa, että teknologia voi vain täydentää kasvokkain tehtävää työtä, ei korvata sitä. Lapsi on aina vasta kasvamassa ja kehittymässä kohti täysivaltaista aikuisuutta, ja tällöin inhimilliset kohtaamiset ja aikuisen malli ovat aivan keskeisiä. Erityisen tärkeää tämä on lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille, joiden taustalla on usein monia, lapsen tervettä kasvua ja kehitystä haavoittavia tekijöitä. Missään tilanteessa ei ole eettisesti eikä oikeudellisesti kestävää siirtää lapsen hoivaa, huolenpitoa ja kasvatusta teknisille järjestelmille. Lapselle tarjottavien palveluiden tulee aina perustua lapsen kasvatuksen, hoidon sekä huolenpidon tarpeeseen, ei koskaan teknisten ratkaisujen helppouteen tai kustannustehokkuuteen. Tähän nähden pidän jossain määrin ongelmallisena sitä, että nämä perustavanlaatuiset lähtökohdat on kirjattu lastensuojelulakiin, mutta ei nyt ehdotettuun lainsäädäntöön.

Hallituksen esityksen mukaan teknologisia ratkaisuja on jatkossa tarkoitus hyödyntää myös lapsen sijoituspaikassa ja käsitykseni mukaan myös perhehoidossa ja laitokseen sijoitetun lapsen omassa huoneessa. Tarkastushavaintojeni valossa pidän perusteettoman optimistisena hallituksen esityksen näkemystä siitä, että lapsen etua turvaa teknologisten ratkaisujen käytön arviointi osana asiakasprosessia, jossa lapsen näkemys otetaan jo tällä hetkellä huomioon. Havaintojeni mukaan erityisesti sijoitetut lapset eivät aina tiedä edes asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän nimeä, eikä yhteydenpito sosiaalityöntekijään muutoinkaan toteudu lastensuojelulaissa tarkoitetulla tavalla. Myös tutkimusten mukaan lasten osallisuus lastensuojelussa toteutuu heikosti.

En pidä asianmukaisena sitä, että arviointivelvollisuuden soveltuminen lastensuojelulain mukaiseen asiakasprosessiin on jätetty arvioitavaksi lastensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Parhaillaan eduskunnan käsittelyssä olevassa lastensuojelulain kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen hallituksen esityksessä (149/2025) tarkennuksia ei tehdä. Jos sosiaalihuoltolakiin nyt ehdotetut muutokset tulisivat voimaan myös sijaishuollossa olevien lasten osalta, johtaisi se tilanteeseen, jossa lapsia koskeva tarkentava sääntely ei olisi voimassa. Pidän siksi perusteltuna, että ehdotetut lastensuojelun asiakkaana olevia lapsia koskevat säännökset tulisivat voimaan vasta kun lastensuojelulain asiaa koskeva sääntely on tullut kaikin osin voimaan.

Pidän ongelmallisena myös hallituksen esityksessä ehdotettujen teknologisten ratkaisujen ja lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden välistä rajaa. Hallituksen esityksen mukaan teknologiset ratkaisut eivät ole lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, ja säännöksen soveltajan tulisi siksi tapauskohtaisesti kunkin teknologisen ratkaisun osalta arvioida, onko kyse lapsen perusoikeuksien rajoittamisesta vai ennemminkin hoidosta ja hoivasta.

Pidän myös tätä lainsoveltajalle asetettua tehtävää epärealistisena. Tarkastushavaintojeni valossa raja kasvatuksellisten toimenpiteiden ja rajoitustoimenpiteiden välillä ei ole selkeä (EOAK/4099/2018) eikä asiaa selkeytä se, että arvioitavaksi tulee uusi toimenpidekokonaisuus. Arvioni mukaan erityisiä haasteita voi liittyä lastensuojelun toimeksiantosuhteiseen perhehoitoon, joissa sen arvioinnista, onko kyse perusoikeuksien rajoittamisesta vai hoidosta ja hoivasta, ei toistaiseksi ole kokemusta. Esityksessä tulisi tarkkarajaisemmin säätää toimivaltasuhteista lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan sekä perhehoitajan välillä.

Huomioni kiinnittyi myös siihen, miten esityksessä on arvioitu eri sijoituspaikkoja. Esityksen perustelujen mukaan perheryhmäkoti on siellä asuvien lasten koti ja siksi kameravalvonnan käyttöä niissä tulisi harkita tarkkaan. En ole asiasta eri mieltä, mutta näkemykseni mukaan sanottu pitää implisiittisesti sisällään sen, ettei lastensuojelulaitos olisi koti siellä asuville lapsille. Perheryhmäkodin tavoin lastensuojelulaitos on lapsen koti, jossa lapsella on oikeus saada lapsenhuoltolain 1 §:n mukainen hoiva ja huolenpito. Sitä, miten ehdotettu kameravalvonta toteutuessaan tulisi pitkään jatkuessaan vaikuttamaan, ei esityksessä pohdita lainkaan eikä lasten näkemyksiä asiasta ole selvitetty. Korostan, että valvonnan tarpeellisuutta on aina arvioitava suhteellisuusperiaatteen mukaisesti, lasten on oltava tietoisia valvonnasta, ja vastuu valvonnan asianmukaisuudesta on yksinomaan aikuisilla.

Kiinnitän valiokunnan huomiota siihen, että esityksen perustelujen mukaan tekninen valvonta olisi tarpeen ammatillisissa perhekodeissa ainoastaan ulkotiloissa. Kuitenkaan säännöksiin ei ole sisällytetty teknisen valvonnan rajausta. Sääntelyä tulisi täsmentää.

Kuten edellä on todettu, esityksessä on pohdittu hyvin vähän teknologisten ratkaisujen ja kameravalvonnan riskejä ja kielteisiä vaikutuksia. Lastensuojelulaitoksissa voi usein olla käsillä esimerkiksi tilanne, jossa valvonnan tarve johtuu yhdestä lapsesta, mutta sen seurauksena valvotaan koko tilaa ja kaikkia muita lapsia ja aikuisia. Hallituksen esityksessä perustellaan kameravalvontaa osin myös sillä, että laitoksiin sijoitetut lapset voivat kokea turvattomuutta myös epäammattimaiseksi kokemansa työntekijän toiminnan vuoksi. Tarkastus- ja kanteluhavaintojeni perusteella jaan tämän käsityksen. Lasten oikeusturvaa voisi tällöin turvata paremmin se, että kuva tallennettaisiin (s. 28). Tallentamiseen ei kuitenkaan oteta esityksessä lainkaan kantaa.

Totean vielä, että lainsäädäntötekninen ratkaisu, jossa lasta koskevia säännöksiä on sekä nyt ehdotetussa laissa että lastensuojelulaissa, sisältää riskin siitä, etteivät lastensuojelulain tavoitteet ja lähtökohdat (lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun) tule käytännössä riittävästi välittymään nyt ehdotetun lain soveltamiskäytäntöön.

4.3 HUOMIOITA ESITYKSEN VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUKSIA KOSKEVASTA OSUUDESTA

Esityksen mukaan nyt ehdotettava sääntely teknologisista ratkaisusta sekä teknisestä valvonnasta tulee sovellettavaksi myös vammaispalveluissa. Vammaispalvelulaissa ei ole säännöksiä teknologisista ratkaisuista tai teknisestä valvonnasta. Erilaisilla teknologisilla ratkaisuilla voidaan tukea ja edistää vammaisen henkilön kykyä elää itsenäistä elämää, itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja muita oikeuksia.

Esityksen mukaan monia iäkkäiden henkilöiden palveluissa käytettäviä turvallisuutta edistäviä ratkaisuja olisi mahdollista käyttää enemmän myös vammaispalveluissa. Kehitysvammaisten henkilöiden asumispalveluissa on käytössä samanlaista teknologiaa kuin iäkkäiden asumispalveluissa eli muun muassa turvarannekkeet, kulunvalvonta, sensorit ja hälyttimet (esimerkiksi epilepsia ja liikkumisen valvonta) sekä lääkeautomaatit ja lääkeannostelijat. Käytössä on myös järjestelmiä, joilla asiakas itse voi pyytää apua/tukea. Myös oikeusasiamiehen tarkastuksilla on havainnoitu teknologisia ratkaisuja, jotka ovat edesauttaneet vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista heidän päivittäisessä elämässään.

Ehdotettavassa sääntelyssä teknologisten ratkaisujen ja niiden käyttämisen arviointi on kytketty vahvasti osaksi asiakasprosessia siten, että teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida hänen palvelutarvettaan arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa.

Ehdotetun sosiaalihuoltolain 47 §:n 3 momentin mukaan teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää. Säännös antaisi laajan harkintavallan eikä asiakkaan perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan toteutumista ole huomioitu perustuslain edellyttämällä tavalla.

Esityksen perustelujen mukaan valvottua liikkumista koskeva kehitysvammalain 42 m § (valvottu liikkuminen) on ainoa säännös, jossa mainitaan erikseen tekninen valvontalaite. Säännöksessä on kyse rajoitustoimenpiteestä, jonka käyttö edellyttää sekä rajoitustoimenpiteiden käytön yleisten edellytysten että yksittäisen rajoitustoimenpiteen käytön edellytysten täyttymistä. Kehitysvammalaissa on siis esimerkiksi valvotun liikkumisen osalta edellytetty tarkkarajaista sääntelyä teknisten valvontalaitteiden käytöstä ja valituskelpoisen päätöksen tekemistä.

Mielestäni siis silloin, kun asiakkaan perusoikeuksia rajoittava teknologinen ratkaisun/välineen (kuten hoivakamera) ollessa myönnetyn palvelun toteutumistapa, tulisi sen edellytyksistä säännellä tarkkarajaisesti ja tehdä asiakkaalle muutoksenhakukelpoinen päätös.

4.4 ESITYKSEN TALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Esityksen mukaan ehdotuksen taloudellisten vaikutusten arviointi perustuu THL:n STM:n toimeksiannosta tekemään selvitystyöhön.

Esityksessä on kuvattu uuden lainsäädännön vaikutus erilaisten teknologisten ratkaisujen käytön lisäämiseen seuraavasti.

> ”Teknologian käyttö on mahdollista sosiaalihuollon palveluissa jo nyt ja hyvinvointialueet ja yksityiset palveluntuottajat ovatkin jo ottaneet laajasti käyttöön erilaisia teknologisia ratkaisuja useissa sosiaalihuollon palveluissa. Lakiesitys lisää keskustelua teknologian mahdollisuuksista sosiaalihuollon palveluissa ja sitä kautta teknologian käyttö voi yleistyä. Lisäksi ehdotetun sääntelyn myötä teknologian käytön edistäminen tuotaisiin osaksi asiakkaan sosiaalipalveluiden suunnittelua.
>
> Asiakassuunnitelmaa tehtäessä arvioitaisiin teknologian soveltuvuus juuri tälle asiakkaalle, mutta samalla tarkoituksena on, että teknologian käyttö lisääntyisi, kun sen mahdollisuudet olisi aina arvioitava osana asiakkaan sosiaalipalvelujen toteuttamista. Valvontaviranomaiset ovat kieltäneet tiettyjen, erityisesti ihmisen perusoikeuksiin puuttuvien, teknologioiden käytön. Näiltä osin lakiesitys yhtenäistää ja lisää mahdollisuuksia käyttää teknologiaa.”

Ehdotuksessa kustannussäästöjen muodostuminen on kuvattu seuraavasti.

> Esityksessä säädetään mahdollisuudesta ottaa hoitoa ja huolenpitoa helpottava ja asiakasturvallisuutta lisäävä teknologia huomioon iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskennassa.
>
> Näin ollen esityksessä arvioidaan, kuinka paljon iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon yksiköt voisivat vähentää teknologian vuoksi mitoitukseen laskettavaa eli välittömän asiakastyön henkilöstöä ja paljonko siitä tulisi kustannussäästöä. Näitä arvioidaan kahden tällä hetkellä laajasti käytössä olevan teknologian perusteella, joiden osalta on käytettävissä tutkimustietoa niiden vaikutuksista henkilöstötarpeeseen. Ne liittyvät lääkehoitoon ja asiakkaiden yöaikaiseen valvontaan. Hyvinvointialueen rahoituksesta voidaan vähentää vain sellainen tehtävämuutoksen aiheuttama vähennys, joka on osoitettavissa ja realisoituu heti.”
>
> Lääkeannosjakelun mahdollistama ajansäästö tarkoittaa laskennallisesti noin 0,01 pienennystä verrattuna nykyiseen henkilöstömitoitukseen.
>
> ”Yövalvonnan mahdollistama ajansäästö (varsinainen henkilöstön vähentäminen) tarkoittaa laskennallisesti noin 0,02 pienennystä verrattuna nykyiseen henkilöstömitoitukseen.”

> ”Säästövaikutusta laskettaessa on otettu huomioon, että kaikki yksiköt eivät voi vähentää henkilöstöä samalla tavalla. Yksikön on ensinnäkin oltava riittävän iso, jotta henkilöstöä voidaan todella vähentää, koska ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä on oltava työntekijöitä kolmivuorotyössä.”
>
> ”Koska yöllä on aina oltava paikalla henkilöstöä, teknologian vuoksi yöhoitajia voi vähentää vain osa yksiköistä. Yövalvonnan osalta tarkastelu on rajattu yksiköihin, joilla on enemmän kuin yksi yöhoitaja. Yli yhden yöhoitajan yksiköitä oli 932 (57 %). Valtaosalla (89 %) vähimmäismitoituksen täyttäneistä yksiköistä oli korkeintaan kaksi yöhoitajaa keskimäärin seurantajakson aikana.”
>
> ”Käyttäen keskimääräistä palkkakustannusta, 636 työntekijän vähennys merkitsisi vuositasolla 34,7 miljoonan euron säästöä iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon kustannuksiin.”

Ylimpänä laillisuusvalvojana en sinänsä aseta kyseenalaiseksi THL:n tekemien laskelmien oikeellisuutta. Näkemykseni mukaan hyvin harvassa yksikössä yöhoitoa on kuitenkaan mahdollista toteuttaa asiakasturvallisesti siten, että vain yksi hoitaja on paikalla. Laillisuusvalvonnassa tekemieni havaintojen mukaan lähes kaikissa yksiköissä on useita asukkaita, jotka voivat tarvita yöaikaan kahden hoitajan avun, eli asukasta ei voi hoitaa turvallisesti ja asianmukaisesti yksin esimerkiksi sen vuoksi, että hän tarvitsee siirtymisissä runsaasti apua tai hänellä on sairaudesta johtuvaa kielteistä suhtautumista hoitoon. Työntekijöiden ei myöskään ole mahdollista olla useassa paikassa yhtä aikaa.

Aiemman lakimuutoksen johdosta tehdyt henkilöstön vähennykset ovat laillisuusvalvonnassa tekemieni havaintojen perusteella johtaneet siihen, että yksiköissä on vaikeuksia huolehtia lainmukaisista tehtävistä ja vanhusten asianmukaisesta hoidosta ja hoivasta. Tästä syystä näkemykseni mukaan tarvetta on uuden teknologian käyttöönotosta huolimatta pikemminkin henkilöstön lisäämiseen kuin sen vähentämiseen.

Lopuksi totean, että pidän välttämättömänä, että uuden lainsäädännön toimeenpanoon varataan resursseja sitä varten, että lakia soveltavat henkilöt saavat asianmukaisen koulutuksen lain soveltamisesta. Myös lainsäädännön voimaantuloon tulisi varata riittävä aika.

Apulaisoikeusasiamies
Maija Sakslin

Esittelijäneuvos
Lotta Hämeen-Anttila

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.